

УДК 001.89:378.12:364.658(477)

В.А. Гросул, д-р екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

С.О. Зубков, д-р екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ У РИЗИКУ

Війна в Україні створила нерівні умови для дослідників, особливо негативно вплинувши на тих, хто залишився в Україні. Дослідники-немігранти та внутрішні мігранти стикаються з серйозними викликами у своїй професійній діяльності, включаючи обмежений доступ до наукової інфраструктури, ризику для життя та складнощі з професійною самореалізацією.

Діюча політика підтримки дослідників у ризику передбачає їхню підтримку від наукових установ та університетів у інших країнах. Значний рівень підтримки забезпечується реалізацію низкою програм та проєктів від ЕС, США, Канади тощо. На прикладі України така підтримка дуже допомагає дослідникам – зовнішнім мігрантам в умовах війни, які у цілях безпеки вимушені були поїхати за межі України. Через те, що виїхати вільно з України можуть жінки та лише невелика група чоловіків (хто має 3 та більше дітей, старше 60 років, має інвалідність тощо) маємо порушення рівності доступу українських дослідників до можливостей професійного зростання, доступу до наукової інфраструктури тощо у країнах ЄС. На наш погляд, особливої підтримки потребують такі групи дослідників в Україні:

1. Дослідники – немігранти, які залишилися в місцях їх постійного проживання, не дивлячись на ризики військових дій. Для такої групи дослідників можливість повноцінно займатись науковою діяльністю в Україні обмежена, особливо у Східних регіонах, які наближені до лінії бойових дій. У таких регіонах, як Харків, проводити наукову роботу у лабораторіях можливо лише там, де є захисні споруди, а таких практично немає. Значна кількість приміщень для наукової роботи 32 харківських університетів зруйнована або пошкоджена (найбільше в Україні) [1], адже наукова та освітня інфраструктури прикордонних з Росією міст є пріоритетною ціллю для нанесення ракетно-бомбових ударів Росією. Тож, така цільова група дослідників, які залишаються у місцях свого проживання не має можливості повноцінно займатися науковою діяльністю.

2. Дослідники – внутрішні мігранти, які перемістилися з небезпечних регіонів у більш безпечні регіони України. Така група дослідників працює дистанційно, оскільки не має можливості фізичного

доступу до лабораторій та дослідницької інфраструктури. Вони відчують більший рівень безпеки за своє життя, порівняно з першою групою, проте втрачають у можливостях професійного розвитку. Так, дослідження свідчать, що 44% цієї групи дослідників відчують складності з професійною самореалізацією, що у півтора рази вище, ніж у інших груп українських дослідників [2].

Згідно з дослідженнями ці дві групи дослідників помітно більше відчують вплив таких чинників, які впливають на мотивацію до наукової діяльності, як неадекватна оплата праці, нестабільність соціального забезпечення, підвищена професійна активність та недостатня державна підтримка [2].

Вирішення перелічених викликів лежить в площині підтримці таких груп дослідників, що має посилювати їхню мотивацію до наукової діяльності. Дослідники з України мають ініціювати створення та реалізацію проєктів та програм перед різними міжнародними фондами, програмами та мережами.

Для підтримки українських дослідників, які знаходяться в ризику, особливо тих, хто залишився в Україні, можна запропонувати комплекс заходів, спрямованих на забезпечення їхньої професійної діяльності та розвитку. Ключовим елементом цієї підтримки є надання грантів на наукові дослідження для виконання їх безпосередньо в Україні. Ці гранти повинні враховувати специфічні умови роботи в країні, що перебуває у стані війни, та бути достатньо гнучкими для адаптації до мінливих обставин. Вони можуть включати фінансування не лише самого дослідження, але й придбання необхідного обладнання, яке могло бути втрачене через військові дії.

Паралельно з грантовою підтримкою, важливо забезпечити постійне підвищення кваліфікації дослідників через проведення тренінгів з підвищення дослідницької майстерності. Ці тренінги можуть охоплювати широкий спектр тем: від методології проведення досліджень в умовах обмеженого доступу до ресурсів до навичок написання грантових заявок та наукових публікацій міжнародного рівня. Особливу увагу варто приділити навчанню роботі з сучасними цифровими інструментами для дистанційної співпраці та аналізу даних.

Важливим аспектом підтримки є залучення українських дослідників до міжнародних дослідницьких мереж для встановлення та підтримки професійних контактів. Це може відбуватися через організацію віртуальних конференцій, семінарів та воркшопів, де українські вчені могли б презентувати свої роботи та обмінюватися ідеями з колегами з інших країн. Створення спеціальних онлайн-платформ для нетворкінгу також може сприяти цьому процесу.

Залучення українських дослідників до проведення спільних дистанційних досліджень з міжнародними партнерами є ще одним важливим напрямком підтримки. Це дозволить не лише підтримувати професійний рівень українських вчених, але й забезпечить їхню інтеграцію в глобальний науковий простір. Такі спільні проекти можуть охоплювати різні галузі науки та передбачати різні форми співпраці – від обміну даними до спільного написання наукових статей.

Забезпечення пільгового або безкоштовного доступу до програмного забезпечення для обробки даних та доступу до наукових баз даних є критично важливим для підтримки дослідницької діяльності в умовах обмежених ресурсів. Це може включати доступ до платних наукових журналів, статистичних пакетів, спеціалізованого програмного забезпечення для моделювання та аналізу даних. Крім того, важливо забезпечити доступ до потужних обчислювальних ресурсів, які можуть бути необхідні для проведення складних розрахунків або аналізу великих обсягів даних.

Додатково до цих заходів, варто розглянути можливість створення віртуальних лабораторій, які б дозволили українським дослідникам проводити експерименти дистанційно, використовуючи обладнання, розташоване в безпечних місцях. Також важливо забезпечити психологічну підтримку для дослідників, які працюють в стресових умовах війни, через організацію онлайн-консультацій та груп підтримки.

Нарешті, необхідно розробити механізми для визнання та валідації результатів досліджень, проведених в таких екстремальних умовах, щоб забезпечити їхню інтеграцію в світовий науковий доробок та підтримати кар'єрне зростання українських вчених, що знаходяться в ризику попри складні обставини.

Підтримка дослідників, що знаходяться у ризику, особливо в умовах війни в Україні, є критично важливим завданням для збереження наукового потенціалу країни та забезпечення її майбутнього розвитку. Комплексний підхід до цієї підтримки, що включає фінансову допомогу, освітні можливості, сприяння міжнародній співпраці та забезпечення доступу до необхідних ресурсів, може значно пом'якшити існуючий негативний вплив на українську наукову спільноту.

Інформаційні джерела

1. Освіта під загрозою. URL: <https://saveschools.in.ua/#harkivska-oblast-popup>
2. Tsybuliak N., Lopatina H., Shevchenko L., Popova A., Suchikova, Y. Burnout and Migration of Ukrainian University Academic Staff During the War. *SAGE Open*. 2024. Vol. 14. №. 3. P. 21582440241279137. URL: <https://doi.org/10.1177/21582440241279137>.